

Q. B. V. D.

DISPUTATIO INAUGURALIS

sistens ægrum

PLEURO-PNEUMONIA
LABORANTEM

Quam

PRÆSIDE SANCTA VERITATE

CONSENSU ET DECRETO

*Magnifici & Gratosi Medicorum
Ordinis*

In perantiqua Rauracorum Universitate pro
obtinendis summis in arte Medica honoribus
& privilegiis

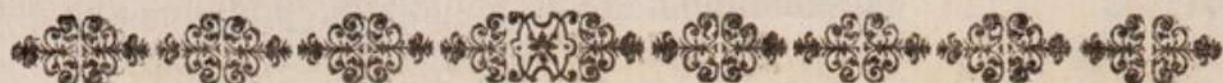
Publico eruditorum examini submittit

JOH. CONRADUS AMMANN
Scafusa-Helvet.

V. Id. Decembr. M DC LXXXVII.

BASILEÆ
LITERIS JACOBI BERTSCHII.

54568

VIRIS

*Nobilissimis, Spectatissimis, Excellentissimis,
Literatissimis*

DN. JOHANNI AMMANN, Judicii rerum civilium in Patria PRÆTORI prudentissimo, dignissimo, Patri lustrali colendissimo, Fautori & Agnato suo charissimo.

DN. JO. FRIEDERICH im THURN/
Domino in Büßingen/ Meccœnati suo & Evergetę faventissimo, amicissimo.

DN. JOH. AMMANN, M. D. Practico in Patria felicissimo, Parenti optimo.

Has studiorum suorum primitias sacras, ut debet, facit

A U T O R.

Ublicum grati in Vos animi monumentum erigere volui Vobis VIRI Nobilissimi, qui omnes et singuli tot privatim me cumulastis beneficiis, ut debitorem me quidem vestrum sciam; sed quei solvam? Cum quantum debeam, tantum non nesciam: quei scirem? Cum beneficia sint innumera. Debita Patri grates persolvi nequeunt, nec malo; nedum bono, de quo glorior. Cum autem VIRI Nobiliss. in me prater me, ex quo bene & Vobis facere possim, nihil sit, totum me simulq; exiguum hoc opusculum do & consecro: quod cum, vi juris à me Vobis in me concessi, vestrum sit, quia meum est; ea, qua decet, animi submissione vos rogo, ut ejus in Vos Patrocinium suscipere, & contra malevolorum insultus tueri id velitis.

Q. B. V. D.

Multos inter alios, quos Patrem ad agrorum lectulos committanti observare licuit, maximè arrisit sequens

C A S U S

I.

Ir quidam 30. circiter natus annos, staturâ mediocri, gracili corporis habitu, vultu semper pallido, capillis subflavis, artis & valetudinis factoriæ, 2. D. XVI. Martii, cIo Ioc xxvii. anni constitutione humidâ, cœlo undique pluvioso, flantibus modò

Austro, modò Zephyro, datâ occasione 3. vehemēti irâ excandescit; prodit tamen in publicum, ut & postridie, & duobus sequentibus adhuc diebus, de 4. totius corporis lassitudine, & 5. oris amarore conquērens. 6. D. XIX. sub vesperam immani corripitur cardialgia, quam 7. horâ post sequitur horror cum levi rigore; hunc 8. comitatur horrendus tergemini bilis porraceæ vomitus. quo cessante in lectum se recondit, 9. toto corpore perturbatus. 10. Inquietē dormit, totamque ferē noctem inter terrifica transigit insomnia. 11. Expergefactus de punctorio dextri lateris queritur dolore, 12. difficiliq̃ue respiratione. D. XX, æger meliora sperans & Medicum & medica-

menta respuit. D. XXI. Parentis mei imploratur auxilium. Aderant jam 13. summus præcordiorum cum ponderis sensu æstus, 14. maximum totius corporis incendium, & 15. sitis intensissima. 16. Parens eâdem die præscribit antipleuritica: à quorum 17. usu æger, ut & D. XXII. copiosè 18. sudat, 19. sputa prodeunt subcruenta, 20. dolorque magnam partem remittit, superstitè adhuc respiratione aliquantum difficili. D. XXIII. à meridie dolores 21. recrudescent, 22. totum pectus admodum erat gravatum, ut æger nonnisi ægrè duceret spiritum: repetuntur statim antipleuritica, unde 23. sputa rejecit cruda, viscida, modò subcruenta, modò mellei coloris. 24. sub noctem deliravit. D. XXIV. sitis 25. cum æstu erat intensissima, 26. æger delirabat interdiu. 27. Pulsus erat celerrimus, debilis, durus. 28. Convulsiones & 29. tendinum subsultus continuo ferè misellum vexant. 30. totam ferè noctem transigit insomnem. D. XXV. & XXVI. continuato antipleuriticorum usu 31. sputa prodeunt copiosa, cruenta, 32. nihilominus æger loquitur subinde delira. Queritur 33. semper de siti, summoque 34. virium languore, 35. Urina, quæ hætenus reddebatur turbida, clarescit, sani que hominis specie faciliè imposuisset, nisi virium languor, respiratio difficilis & sublimis, aliaque totâ d. XXVII. urgentia symptomata aliud suassissent. 36. Nox insequens omnium adhuc erat difficillima. D. XXIX. pulsus adparet liquidus 37. & undulans. 38. Sudor erumpit largus, universalis, calidus, parum viscidus, integrumque triduum durans. Interim 39. Ischuria admodum molesta urgebat; quâ promptè curata aliquot urinæ turbidæ libræ prodeunt, cujus 40. contenta, lateris farinam æmulantia, mediam ferè liquoris partem consti-

constituebant. Et sic 41. morbus hic præsidio naturæ, subsidio artis fuit judicatus. Sputa, quæ deinceps rejiciebat, cocta erant, alba, pauca, nulla. sitis remisit. belle comedit. 42. At sudores nocturni per aliquot eum noctes adhuc fatigârunt; quibus 43. tamen feliciter suppressis valet.

Ανάλυσις.

MOrbi hujus historiam dabimus tripartitam. Prima causas ejus procatacticas evolvit: altera ægium sistet, qualis fuit, ex quo ægrotare cepit, ad finem usque morbi: tertia denique docebit ægri statum, morbo jam superato; ubi pauca quidem, at scitu necessaria adnotabimus.

Causæ procatacticæ præcipuæ, ut vitæ genus, aeris vitium, & excandescencia, ad duo rursus summa capita reduci commodè possunt: quædam enim materiam morbificam suggesserunt, suggestam auxerunt, ejusque conditionem in deterius mutârunt: reliqua præsentem fuscitavit, ita ut prorumperet in actum.

I.

Premam jam vestigia numerorum supra notatorum. Causam materiæ morbificæ cumulum producentem fuisse cum nativam quandam & hæreditariam imbecillitatem, tum vitæ genus, ex ipsa historia elucet. Fuit enim Sartor, à nativitate satis tener & fragilis. Sartores, licet non quivis ipsorum palato cibus arrideat, eum tamen, licet aliis optimum & salubrem, non adeò benè digerunt. Noster valetudinis, ut dixi, erat sartoriæ, caducæ, fluxæ ac lubricæ; sæpè cum parotidibus, gingivarum, malarum, & aliis varii generis limfaticis tumoribus ab ineunte ætate conflictabatur: unde sanguinem ipsius sanguinisque vehiculum stagnare aptum, justo viscidius, & multis heterogeneis incongruisque partibus refertum fuisse adparet. Nec mirum, quippe Sartores totâ ferè die ventrem intra genua tenent & premunt, digerunt pessimè, chyli distributionem hoc corporis situ reddunt admodum vitiosam; & quod pejus, mox à sumto cibo

Spirituum ad ejus digestionem requisitorum diversionem instituant, in sellulis suis rursus desident, sordidas quandoque vestes tractant: unde variorum, cutaneorum imprimis morborum, seminia suscipiunt, quæ non parum fovent cruditates in primis viis aggestæ, quas nec secunda, nec tertia coctio corrigere valent.

II.

Causa, quæ materiam hanc morbificam auxit, eamque deteriorem reddidit, vitium fuit aëris. Quantum autem ad producendos morbos aër valeat, vulgò vix creditur. Novè p'ures phlegmaticos, qui, dùm diaphoresis ipsis est larga, vivunt sanissimi; adpetente verò autumno caput mox gravatur, dolet, adest vertigo, membra torpent, quidam tussunt. Duplex autem materiæ morbificæ incrementum contingere puto, activum videlicet & passivum: illud, cum præsentī revera nova adponitur; hoc, ubi præsentis imminutio prohibetur. Νοσήματα quidem πάντα ἐν πάσῃσι τῇσι ὥρεσι γίνεσθαι. μάλιστα δ' ἐνία κατ' ἐνιαυτοῦ αὐτέων ἢ γίνεσθαι καὶ παροξύνεσθαι. aphor. 19. sect. III. quod pluribus Hippocr. exemplis paulò ante illustrat aphor. II. sect. ejusd. dicens ἢν ὁ χειμὼν αὐχμηρὸς καὶ ἐσθρὸς γένηται, τὸ ὅτι ἔσθρ' ἐπομβρὸν ἢ νότιον, ἀνάγκη ἔσθ' ἐσθρὸς (non rarò & ipso vere) πυρετὸς ὀξεία καὶ δυσεντερίας γενέσθαι, μάλιστα τοῖσιν ἀνδράσι τοῖσιν ὕδασι τὰς φύσεις, qualis fuit hic noster. Talem autem hujus anni fuisse constitutionem neminem latebit; nec eosdem, quos Hippocrates, eam insecutos fuisse affectus negabit, nisi experientiæ cum nostræ, tùm multorum aliorum palàm velit contradicere. Hoc enim vere admodum pluvioso, quod præcessit hyems impense frigida, & aquilonia, plurimos pleuriticos, peripneumonicos, imò quosdam subita & insolitâ vertigine correptos in multam usque æstatem curavimus; quis pueros morbillis laborantes numeret? qui omnes horrenda patiebantur tormina, & ferina vexabantur tussi, ut plurimum inani. Omnes laborarunt febre, & quidem ardente & acuta, cui ob tumultuosum sanguinis & feri, copia simul peccantis, motum junctæ fuerunt inflammationes, modò intestinorum, hinc tormina illa & dysenteria; modò unius aut alterius pulmonis lobi, aut utriusque simul, unde pleuritis cum peripneumonia, illa enim absque hac rara est, nec

nec tùm ægri admodùm cussunt ; modò meningum, aliarumvé capitis partium, hinc immanes cephalalgiae ; modò ventriculi, unde cardialgiae verbis vix exprimendæ cum intenso æstu. Febris maligna cum & sine maculis epidemicè in patria nunc furens cui suos debet natales ? si non inclementiae huius aëris. Catalogum morborum, quorum quævis intempestiva aëris mutatio ferax est, videre est in aphor. Hippocr. sect. 3. nec non in libro, quem inscribit *περὶ αἰέτων, ὑδατῶν, καὶ πυρῶν, & περὶ ἐνδημίων*. Si quis inquirat in modum, quæ hæ aëris mutationes morbos hos producere queant, duplicem nos damus : vel enim 1. cutis ejusque spiracula adeò à circumambiente aëre humido & frigido stringuntur, ut insensibilis, quæ non parùm ad tuendam hominum valetudinem facit, transpiratio bonam partem prohibeatur. Rursus quis quærat, quâ ab impedita illa diapnoë intensus adeò & febrilis calor excitari possit ? responsum nostrum duobus immotæ veritatis axiomatibus nititur : primum est, partes liquoris, aut alius corporis, quæ avolant reliquis remanentibus, his sunt mobiliiores ; alterum, corpora rapide mota possunt & alia non ita velociter agitata in rapidiorem motum concitare, si movens inter & mobile intercedat proportio : suppono ceu notum, corporis æstum oriri à concitatori sanguinis motu. Adplicatio jam fiat ; partes sanguinis, quæ continuo ope hujus diapnoës avolant, reliquis superstitibus agilliores esse certum facit id ipsum, quod avolent : hoc concessio, ut concedi debet, ultrò sequitur, has particulas agillimas, si quid ipsarum è corpore abitum prohibeat, motum propterea non amittere, sed & reliquis majorem communicare. Vel 2. aër in corpus susceptus & haustus suam sanguini labem affricat, eum vel nimis exagitando, ubi acres & æquo mobiliiores ipsi particulæ sunt admixtæ : vel motum ejus reddendo torpidiorem, cum multis vaporibus est elixiviatus, hoc est, sale suo nitroso exutus torpescit.

III.

Consideranda jam venit causa, quæ materiam morbificam deduxit in actum, adeoque ex remota & antecedente fecit proximam. Hæc ira fuit, cui æger noster plus nimium indulgit. Quo autem scopum, ad quem collimamus, felicius attingamus

attingamus pauca præmittere visum est, de vera, aut saltem non improbabili massæ sang. motûs causa, non quidem sola, sed præcipua; qua detecta, sanguinis in motu *ἀνωμαλία* sponte elucescent. Justa itaque & moderata massæ sanguinæ fluiditas, & ad motum æquabilem aptitudo, maximam partem ab æquabili spirituum animalium in reliquum corpus influxu dependet; hi enim in crasi & motu ritè se habentes sanguinis fluxilitatem in eodem usque & usque ténore conservant, secùs magnæ protinùs cientur turbæ. De dogmatis hujus veritate palàm testantur stupendi, quos animi affectus in nobis producant, effectus, qui commodè ad duas referri possunt classes. Unus horum effectuum est parca nimis justoque minor sanguinis à spiritibus animalibus irradiatio eorumque in cerebro & nervis, (amissâ aliquandiu mentis, motus quidem voluntarii autoris at consternatæ, libertate,) stagnatio; unde sanguis æthereo hoc & volatili motore destitutus, non satis agitur, ejusque particulæ propius sibi invicem accedentes in grumulos hinc inde coeunt. Sic à subito terrore, metu, pudore, abscissûs apertione, vulnuscule venæ inflicto in homine, spiritibus aliàs turgente, contingit *πνιγματος αἵμα*, quam illico *ἀνωμαλία*, hancque animi deliquium excipiunt; cujus rei genuinam causam esse reor, quodd spiritus animales Mam. Sam. & partes sanguinis circulationi famulantes, per aliquod tempus nec irradiant, nec actuent. Hinc partes corporis cœtera sani, resolutæ ut plurimum frigent; forsan & sanguis venâ sectâ emissus pelviq; exceptus eandem ob causam coagulatur. Sic & opiata, quæ vi suâ alkalina & diaphoreticâ sanguinem à coagulatione vindicant, petulantium spirituum motum sufflaminando, sanguinis simul motum temperant, tranquillumque reddendo dolores ab inflammationibus sopiunt. Nec alia reddi ratio potest, cur oborto somno sanguinis motus fiat placidior & lenior, menstrua à terrore, hæmorrhagiæ à cauterio supprimantur. Hic quid occurrit, quod tamen nemini obtrudam, sc. de remediis quibusdam externis, amuletis &c. quæ ut plurimum contra spirituum ferociam adpenduntur, quæ forsan effluviis suis, modo quidem, ut fateor, mihi ignoto, spirituum petulantiam ita reprimere possunt, ut iis ma-

gni

gni & herculei morbi curentur, musco cranii humani hæ-
 morrhagiæ, ungula alcis spasmi & epilepsia &c. Alter af-
 fectuum effectus & huic omninò contrarius est nimia spiri-
 tuum expansio, cum sine lege ac ordine velut æstro quodam
 perciti huc illuc ruunt, ut omnes ferè corporis partes inde
 anomalas, imò subinde epilepticās moveantur. Id maximè
 manifestum est in ira, oculi namque micant, manus gesticu-
 lantur, irato rei sæpius ignaro; sanguis reliquique humo-
 res ob impetuosum particularum motum tenuiores, acriores
 ad excernendum, & quævis viscera inundanda fiunt prom-
 ptiores. Quid, rogo, iratus est? Parum sanè ab Epileptico
 differt, torvum uterque videt, spumat, terram pedibus qua-
 tit, brachia jactitat, imò toto tremit corpore, pluraque alia
 à ratione aliena agit. Novi mulierculam, quæ quoties iræ
 nimium indulserat, furia repræsentabat mores, membra
 horrendum in modum vibrabat, tantamque spumæ vim ma-
 ledico ore evomebat, ut dæmoniacam quis eam facile credi-
 disse. Huc referendum est effusum gaudium. Ob *πρὸς ἄνθρω-
 πος ἀσθένειαν* à metu subinde ne gutta quidem sanguinis ex inci-
 sa vena effluxit: contra infixa digito, aut cui alii parti ex-
 quisito sensu præditæ, spina adeo spiritus interdum laceffit,
 inque tantas eos excursions adigit, ut M. S. cum tota, tum
 quoad minima, impetuosissimè agitetur, & ardentissima in-
 de febris oriatur. Sed ad ægrum nostrum revertamur: hu-
 jus M. S. viscida licèt, torpideque alias mota, jam ob rapi-
 dum, & incolumitati corporis summè noxium, spirituum
 animalium motum vehementer agitur, ejusque particulæ
 lentæ crassæque in plures confringuntur, unde in majorem
 turgens massa, molem extendebatur, ut, vasis omnem con-
 tinere nesciis, necessariò pars alicubi, ubi maximus est im-
 petus, substiterit, ibi transitum succedenti magis magisque
 prohibitura, quod ægro nostro maximè circa præcordia ac-
 cidebat. De biliosa illuvie quædam jam dicam, quæ ægrum
 nostrum afflixit. Credo tantam bilis vim, in subjecto aliàs
 minimè bilioso, natam fuisse ex ramentis illis & fragmen-
 tis tenuioribus in tumultu illo à sanguine abrasis, quam opi-
 nionem bilis natura non facit improbabilem. Hepar bilem
 à sanguine non segregat ejus tamen beneficio separatur; co-

lum est. Colum nihil agit, tamen ejus ope aliquid fit. At sanguinis ille tumultus non diu duravit, ipsius nempe fragmenta brevi arctius quàm unquam coiverunt, sufficiente destituta motore, spiritibus nimirum animalibus, in immodica illa ira admodum dissipatis: tum ob novam rursus accedentem cruditatem: ob bilem enim in duodenum & ventriculum effusam, & ob spirituum defectum, cibi, quos quidem æger non admodum adpetebat, non in chylum sed viscidam resolvebantur putrilaginem, quæ in sanguinem recepta, eum usque & usque ad stagnandum reddidit aptiorem.

IV.

Lassitudinem, de qua æger noster ἀσθενίαν adhuc graves instituit querelas, pluribus exponere supersedeo; ejus tamen causam esse censeo insufficientem musculorum, ceu motus voluntarii organorum, ob Spirituum penuriam, irradiationem, aut si mavis vegetationem, inflationemve; unde corpus ad motum fere impotens, sibi quæ sustinendo tantum non impar fiebat. Non loquimur hic de lassitudine tensiva, nec de ulcerosa, utpote quarum neutra in ægro adparuit, sed de tonica.

V.

De oris amarore pauca sunt, quæ dicam, cum ejus causa ad oculum pateat. Bilis in ventriculum effusa sui generis halitus à se dimisit, qui linguam injucundo admodum sapore inficiebant, summeque ingratum nerveis ejus fibrillis motum imprimebant, quem si percipimus, amarum nos sentire dicimus.

VI.

Absolutâ parte historiæ nostræ præliminari ad secundam jam accedimus, ubi totius morbi morem ægrique statum ordine nos expositueros promissimus. Observanda hic occurrunt morbi αὐξήσις, seu ejus incrementum, summusque ejus gradus ἀκμή, & ὑλάκη sive decrementum. Morbi status ἐπιπνευστικός, de quo nunc loquar, durat usque dum critica adparent signa: Quid ἀκμή sit, nisi summus ἐπιπνευστικός gradus intelligatur, non assequor. Cum morbida seminia integrum ferè quatrimum in ægro nostro delituissent, (non quod interim omni caruerit molestia, semper enim de prostrato adpetitu,

petitu, ore amaro, & lassitudine querebatur) germinare incipiunt, in herbam surgunt, inque multis perniciosum excrescunt fructum, quem PLEURO-PNEUMONIAE nomine insigniemus. Quarta, postquam excanduit æger, die, sub vesperam, quo tempore ob diapnoën non adeò liberam plures affectus exacerbantur, morbi præludia sentit. Immani corripitur cardialgia; hæc non cordis, ut græca vox innuere videtur, sed superioris ventriculi orificii dolor est: Cur non et totius subinde ventriculi? *σωμαχολγία* melius diceretur. Doloris hujus causa semper est acre quid, pungens lancinans, continuumque membranæ summè sensilis solvens; in ægro nostro saburra fuit amara, bilis cibi que ab ea corrupti, quæ ob sui in ventriculo moram adeò degenerarunt, ut, quibus hætenus satis erat producere inadpetentiam, (quæ tamen Spirituum defectui non parum quoque debebatur) molestissimam in nervea ventriculi tunica sensationem excitarent, & acerrimis suis spiculis tenerrimas fibras dolorosè admodum crisparent, levemque forsan, sanguine ob spasmos stagnante, inflammationem excoriationemque inducerent.

VII.

Hanc *σωμαχολγίαν* sequitur, vel potius comitatur, horripilatio, horror, cum levi rigore. Horror & rigor non nisi secundum magis & minus differunt; Hieme pro diverso frigoris gradu modo horremus, modo rigemus. Causa hujus symptomatis est gemina, vel externa vel interna, eodem utraque operatur modo; si mitior, cutem tantam, si autem acrior & vehementior, substratos etiam musculos afficit, ut varii in utrorumque fibris spasmi & convulsiones oriantur. Externa causa comprehendit omnia multum nobis frigidiora, maximè aërem & aquam, quæ si frigoris excessu peccantia cutem tangant, statim nerveæ ejus fibræ certo & peculiari modo moventur, & ita subitò stringuntur, ut etiam glandulæ cutaneæ inter has fibras dispersæ suum reddere serum non possint, unde cutis fit anserina. Si quis æstuantem manu frigida tangat, totum corpus horreo. Imò quoniam id ut plurimum hieme fit, ita huic judicio adsuescimus, ut si quid cutem eodem afficiat modo, frigere nos putemus, licet

calentes. Si autem aëri simul acria salina spicula innatant, non extremos tantum cutis nervos vellicantia, sed violenter adeò lancinantia, ut motus ulterius propagetur, tam simul rigemus. Mirabitur quis, me frigus hibernum in partium quiete non ponere; sed consideret frigoris effectus, qui omnes de violentissimo testantur motu, arbores & saxa dissiliunt, aqua non nisi summa quadam vi congelatur. Interna causa cutem subjectosque musculos afficit vel per se, vel per consensum. Per se, cum limfa, forsan acida, viscida, in cutaneis ob lentorem glandulis stagnans, ibidem aggeritur, suisque spiculis cutis nervulos ita stringit, ut aqua & aër hieme. Virginibus cachecticis, quibus limfa præter lentorem simul peccat aciditate, horrores sunt frequentissimi. Nonnumquam limfa hæc, glandulas obstruens, & diapnoën multum impediens, ab insequente æstu & concitatori sanguinis motu, cujus supra causam dedi, ita exagitatur & inciditur, ut in febribus intermittentibus, ut sub sudoris specie è corpore eliminetur. idque bono semper omine; non raro autem glandulæ cutaneæ ita à visco hoc obstruuntur, ut ob impeditam transpirationem multum quidem æstuent, at nihil sudent; & sic pejus semper degunt. Causa horroris & rigoris interna per consensum, est aliqua partis internæ membranacæ inflammatio, & quidem ob mirum, quem membranæ nervique habent consensum; novi hominem, qui, quoties mingit, minutum circiter post toto riget corpore, ob levem vesicæ & urethræ excoriationem. Hanc forsan ob causam omnes internarum partium inflammationes, quarum nomina in *ῥῆσι* desinunt, ut *πλευρίτις*, *ὕστελις*, *γαστρίτις*, *ηπατίτις*, *φρενίτις*, cum horrore & rigore invadunt, & frequentes rigores in intermittentibus & hecticis de inflammatione & abscessu testantur. In ægro nostro causæ hæc concurrisse videntur omnes: aër erat humidus & satis frigidus; limfam ad stagnandum fuisse aptissimam supra dixi; tandem de interna aliqua inflammatione summa & horrenda cardialgia non levem nobis movit suspicionem, quam sequentia symptomata non parùm confirmabunt.

VIII.

Dum adhuc horret æger, bilis denud turgēt & urget,
inque

inque ventriculi cavum, inversâ intestini duodeni *ἡ εἰσολή* eructata civit vomitum. Bilem vomitorii vices egisse hic quis neget? acrior enim facta usque aded degeneravit, ut non solum nerveam ventriculi tunicam molestissimè velli-
cando cardialgiam produceret, sed virus suum ulterius pro-
pagaret, mediante nimirum nervo in tunicæ formam ex-
panso motricibus ventriculi fibris tam violentum inducen-
do motum, ut velut contra communem aliquem hostem in-
surgerent, spasmissque initis, qui fatiscentium ventriculi spi-
ritum extremus ferè erat conatus, acerrimam & amaram è
corpore saburram extruderent, id quod etiam bis iterato im-
petu feliciter satis perfecere: huic tamen vomitioni glandu-
losam & nerveam tunicam, à bilis acrimonia aliqualem ex-
coriationem passam, suum quoque adjecisse calculum facile
crediderim.

IX.

Æger est perturbatus & anxius. Cujusmodi turba uni-
versalis & anxietas, ut & frequens acutis febribus *ῥιπτασμός*,
ut plurimum ortum suum debet partis alicujus vel notæ no-
bis vel ignotæ inflammationi, & dolorificæ ejus sensationi,
circa quam mens ita occupatur, ut non nisi tristem & mo-
lestam objecti continuo affligentis ideam habere, nec aliam
sibi fingere possit: ex quo principio melancholiæ, imprimis
hypochondriacæ, *γένεσιν* demonstrare facile est. In ægro no-
stro quin primaria anxietatis causa fuerit aliqua ventriculi
tunicarum inflammatio nullus dubito, quæ ob impeditam
diapnoën, & retentas in corpore fuligines non parum auge-
batur. Quærat autem quis qui inflammatio sponte postea
remiserit? Resp. sublatâ causâ tollitur effectus: causam ejus
præcipuam statui acrimoniam bilis, quâ amotâ & remotâ
multum cessavit inflammatio, sanguinis circuitu per stoma-
chi vasa liberiore reddito; *ὑπερπλάσις τῶν φλεγμονῶν*, à limfa vel
bile tenuiore acrioreque inducæ, ut citò fiunt, ita quoque
citò rursus vel sponte naturæ, vel artis operâ tolluntur. At
rigorem, molestumque frigoris in toto habitu sensum non
parum ad rem fecisse puto.

X.

Æger interim perturbatus, horrente adhuc cute, com-

mittit se lecto, at inquietè dormiens totam ferè noctem inter-terrica terit insomnia. Ager ob glandulas cerebri eadem, qua cutanæ, limfa obstructas, spirituumque penuriam facile obdormiscit, maximè cum affligens ventriculum materia vomitu fuerit rejecta: nihilominus eadem, quæ vigilantem perturbavit, causa somnum jam reddit turbulentum; particulæ enim sanguinis ob continuum ejus motum abra-
sæ, & è corpore sub fuliginum nomine excludendæ, propter obstructa secretionis organa eliminari nequeunt, quare reli-
quam massam multò crassiorē aggrediuntur, majorique motus gradu ipsi communicato, particulisque crebro attritu mobilioribus factis, impetuosè adeò per vasa pellunt, ut hinc inde, (maximè in partibus ubi motus ejus in statu etiam s. n. solet esse concitatissimus, nimirum pulmonibus, pleura, for-
san corde & mediastino) stagnet, non enim tam facile tamque citò angustias illas eluctari poterat: unde spiritibus modo quodam injucundo affectis somnus fuit turbatus. Scire si quis aveat, cur æger intereà insomniis adeò fuerit territus? id nos ei responsum damus, insomnia s. n. non parum differre à p. naturalibus: illa oriuntur, quando spiritus animales cerebrique fibræ interdiu ita moventur, ut noctu à levi causa motus renovetur: hæc ut plurimum terifica & molesta natales suos debent tristi alicujus partis (ut in ægro nostro lateris partiumque vicinarum) sentationi, ad commune sensorium delatæ, varia naturæque objectorum congruentia producere valenti phantasmata. Rem ita se habere testantur, qui incubo noctu corripiuntur; quibus genitale virus turget, & impudica suggerit somnia. Memini charissimam aliquando matrem austeram se pyra comedere somniantem, excusso somno de tanta faucium constrictione & angustia fuisse conquestam, ut adstantes nos ipsam suffocatum iri metueremus. Et quid melancholia est? somnium vigilantis, eandem agnoscens causam proximam.

XI.

Tandem spiritus in locis affectis hospitantes, ob intensiorem semper motum, alios vicinos quoque in consensum trahunt, donec motu ad sensorium usque commune propagato, ictuque quovis citius continuato, omnes unà dato velut

lut signo ad arma vocati evigilarent. Evigilans æger cum aperto vitæque insidias struente hoste rem se habere comperit: verba angustias & dolores satis exprimentia ipsum ferè deficiunt; affligit dolor lateris dextri acutissimus. De hoc symptomate, utpotè quod eum expergefecit, primas æger querelas instituit, forsan ejusdem lateris pulmonum lobi præcessit inundatio. Sanguis in pleuram, acutissimi sensus membranam, effusus pimo unam saltem & alteram nerveam ibi fibram laceravit, unde spiritus velut ab infixa spina lacesciti violenter per totum disjiciebantur corpus; hinc sanguinis accelerari motum, ejus in latus influxum augeri, pluresque pleuræ fibras rumpi, spiritusque, quod in omni fit dolore, admodum dissipari necesse fuit: quo ex fundamento claret, cur sanguis aliàs non adeò mobilis, sæviente aliquandiu dolore, ita rapide moveatur, ut & ardentissima inde febris accendi possit. Id quod ægro quoque nostro frigido aliàs accidit.

XII.

Idem etiam inter morbi initia summa statim respirandi laboravit difficultate, deque pondere præcordiis incumbente fuit conquestus. Ut autem de symptomatum horumcè ratione nobis constet, tenendum; ad respirationem, si ritè se habeat, & inoffensè procedat, 1. spiritus requiri animales: 2. inter respirandum aliquid extra nos situm pulmones ingredi: 3. extranei hujus corporis receptacula esse bronchia cum appensis iis vesiculis: 4. corporum penetrationem dari nullam. His fundamenti loco positis ultrò sequitur, aërem pulmones materia aliena obsessos subintrare non posse, nisi adhibeatur vis materiæ illi expellendæ sufficiens. Ad expeditam respirationem animales requiruntur spiritus, qui musculis thoracem dilatantibus robur & vigorem inspirare valeant; hisenim vel deficientebus, vel justo parcius eo transmissis, nulla vel laboriosa erit respiratio, etsi pulmonis viæ patulæ satis sint & liberæ. Contra si vegeti sint & copiosi, musculosque inspirationi famulantes satis actuent, ampliato pectoris cavo vicinus aër premitur, qui, cum perpetuè asperæ arteriæ capiti incumbat, descensumque afficiet, bronchia & vesiculofam pulmonum partem subiens, impactum
iisdem

cœretur, particulas ipsius sanguinis ad statum s. vel p. natura-
lem magis vel minus esse reducibiles. Quod nisi ita esset,
quis asserere auderet? aliquem, qui morbo acuto cum maxi-
mis & funestis ferè symptomatibus laborat, & tamen recon-
valescit, plus habuisse sanitatis, quàm alius benè comedens,
ἀσθενέστερος, at phthisicus; plus enim eum habuisse necesse est,
cùm alter moriatur ut plurimum. Formalis phthiseos ra-
tio in nimia, & penè incorrigibili partium massæ sangui-
næ fusione & confractione consistit, inde enim ad nutritio-
nem sunt inutiles; si autem aded sint adtritæ, ut per omnes
ferè corporis partes elabantur, (nam si habeo tubulum rotun-
dum utrinque pervium cujus diameter est 2. non retinebit
corpus itidem rotundum, cujus diameter est 1.) per corporis
circumferentiam, per alvum &c. tum spes ad futurum habi-
tum perit. Alterum *χρόσιον* requisitum est subtilis materiæ
accessus: Hæc enim continuis ictibus, & sæpiùs iterato suo
impetu partes humoris judicabilis, hoc est, cujus resistentia
justam cum ea proportionem habet, frangit & comminuit,
comminutisque majorem motus gradum, quem in omni crisi
subpono, communicat; à rapido autem hoc motu partes an-
teà asperæ, crassæ, sunt obtusæ, mites, tenues (id quod pro-
bant omnes fructus & humores acerbi, à natura vel artis ope
cocti & mitigati, ut poma, pira, uvæ &c. mitescunt enim, si
etiam immatura probè super ignem coquantur) & ad pro-
prium sibi excretionis modum aptæ redduntur; sanguis non
excernitur per glandulas, nec serum per arterias: & in hoc
omne coctionis & fermentationis negocium consistit. Ma-
teria autem subtilis crassas sanguinis partes frangit vel im-
mediate, quod fit, quando morbus absque medicamentis ju-
dicatur, & tum natura eum sanasse dicitur: vel mediatè, be-
neficio scil. medicamenti, cujus partes ipsi pro instrumentis
serviunt; si quid manibus confringere nequeo, utor cultro,
securi &c. Rem ita se habere nemo dubitabit, cui so-
liditatis & fluiditatis natura, ut & tardioris citiorisque
particularum in liquidis motus causa est perspecta. Quot-
quot *χρόσιον* sunt genera, omnia de partium humoris
judicabilis comminutione testantur. Sumamus *χρόσιον*
exemplum palpabile & crassum, sed admodum conve-
niens

niens; sit obstructum orificium uretheris à calculo aspero, inæquali & majori adhuc, præut capere & transmittere eum urether possit: quis fieri posse putet, ut infractus & integer transeat? unum adhuc; si ex materia lenta & viscida fiat tenuis & fluxilis, præter motum autem ipsi accedat nihil, ut sit in crisi, quæ talis obtinebitur mutatio, nisi comminutione partium corporis viscida crassarum & lentarum, in quibus ejus viscum consistit? Quomodo plumbum, cera, aliæque funduntur? quomodo fructus maturi mollescent? nisi eadem hæc ratione. De diebus criticis nil certi potest dici: est accidens, quod pendet à majori vel minori partium humoris judicabilis fragilitate. Omnis crisis universalis est, nec ulla datur particularis, nisi à loco per quem fit, denominare eum velis, fit autem ut plurimum per alvum, urinam, sudorem, salivationem, hæmorrhagiam, rarò per glandulas oculorum aurium &c. Si autem humoris judicandi partes non satis confringantur, ut, prout decet, excerni non possint, fit crisis, quam imperfectam dicunt, qualem in parotidibus, aliisque humorum ad excretionem non satis aptorum *μεταπίεσι* cerne-
nere est: at subinde plus æquo atteruntur, unde sanguis nimis fluxilis, ejusque partes justo sunt minores, tum alimentis aut medicamentis utendum, quæ partes abrasas & avulsas restituant; & sic in *μεθοδῶς* & *ἀφαιρέσει* totius medicinae cardo versatur. Jam non erit difficile hæc ad ægrum nostrum transferre; correctâ enim & sublatâ morbi causâ, symptomata, velut umbra remoto corpore, sponte evanuerunt, h. e. incisa semel & sufficienter attenuata viscida limfa, nihil non commodi in ægrum nostrum redundavit: omnes, hætenus ferè otiosæ, ad munia sua redibant glandulæ; cutis secernebat sudorem, integrum triduum durantem; renum urinam, unde massa sanguinea sordido suo onere multa fuit levata, adque statum naturali quàm proximum reducta; oris & faucium salivam, sitis medicinam; cerebri spiritus animales, unde vires restauratæ; ventriculi spirituosum suum succum, unde appetitus; materia autem in pleura & pulmonibus hærens pleraque resorbebatur in sanguinem per commodiores excernenda vias, superstes autem ita quoque comminuebatur, ut, quæ deinceps per os rejecta fuit,
non

non amplius esset viscida, sed probè cocta, & ut nostrates dicunt *gebrochen* / fracta, tenera, alba, perfanatisque pulmonum ulcusculis nulla. Dum hæc ita sunt, tantum urinæ per renes secernebatur, ut vesica citius ea impleretur, quam stimulum ejus sentiret: interim, stricto vesicæ spinctere, urina magis aggerebatur, & motrices vesicæ fibræ adèò magno cum dolore, distendebantur, ut exprimendis contentis essent impares. Indicationes ergo erant, spincteris stricturam solvere quam citissimè, musculosis autem vesicæ fibris amissam sese restituendi vim & elaterem redde-
dere, urinamque, si fortè nimis foret crassa, attenuare. His indicationibus satisfiebat unico subsidio, quod fuit vinum rubrum, in quo decoquebantur aliquot cerpæ & manipulus gran. junip. (euporiston certè quod in ischuria vesicali nunquam fefellit Patrem) abdomini quàm calidissimè cum linteis adplicitum, à cujus usu duas illico matulas urina crassa & turbata implevit; jurare ausim, me tantam contentorum copiam in urina nunquam vidisse; laterum farinam æmulabantur, nihil autem erant præter ramenta & fragmenta, in lucta illa critica à crassis sanguinis & limfæ partibus abrafa. Et sic æger præsidio naturæ, & subsidio artis fuit judicatus. Quid Medici intelligant, cùm dicunt, crisin esse naturæ conatum, nescio; ego per naturam intelligo magnum illud Dei organon, materiam subtilem.

XLII. XLIII.

Tertia & ultima nunc historiæ hujus sequitur pars, quæ exponit sartoris nostri statum post feliciter satis superatum hunc morbum. Belle comedebat, siti carebat, benèque dormiebat, sudoribus tamen nocturnis ipsum adhuc vexantibus. Felix ter & ampliùs medicus ille, qui morbo, cui medetur, didicit esse parem, non majorem, plus, quàm oportet, agendo, multo minùs minorem. Medicus, fateor, hic egit paulò plus, sed debuit, nec aliter potuit; partes humoris viscida erant frangendæ, aut ægro pereundum; sed quia erant lentæ & molles, non duræ, nimis solvebantur: unde quæ antèa peccabant crassitie & nimia mole, jam peccârunt parvitate & mobilitate. Sic miser sartor ab uno excessu incidit in alterum, & ex fumo ferè in ignem; quod multis familiare

iisdem humorem cum stridore & roncho perrumpit, imò è dictis tandem partibus ipsum, accedente validâ satis vi, & tussendi crebro nixu excutit: hinc tussientes multum inspi-ramus. Si autem bronchia & pulmonis vesiculæ infarctæ sint humore quodam, sive crassus ille sit sive tenuis, insu-perque spiritus pro aëre copioso, pulmonibus impellendo, humoreque cum eo expellendo deficiant, aër profundè nequaquam descendit, sed ad proximum obstaculum ejus si-stitur decursus, & majores saltem tracheæ ramos subit, mi-nores, vesiculasque minimè; unde respirationem fieri diffi-cilem & sublimem necesse est: unde quoque sanguis ob par-cum aëris cum eo congressum lentescit; lentus tamen hic cruor sæpe propter dolorem aliquandiu excruciantem rapi-dè satis circumpellitur. Quia autem thoracem liberè aliàs dilatare consuevimus, libertate hâc amissâ, nescio quod pon-dus ipsi incumbere imaginamur. In nostro & spiritus de-fecisse, & pulmonum vesiculas limfâ glutinosâ & sanguine extravasato fuisse inundatas, manifestius esse credo, quàm ut ulla indigeat probatione.

XIII.

Eger reliquum quidem noctis transegit insomne, do-lor & angustia nullas concedebant inducias, sanguis, seu mavis, limfa cruenta, & rapidè ob dolorem mota, in parte jam affecta majori aggeritur copiâ, nihilominus, qui pessi-mus multorum mos est, cum fuerit morosus nonnihil, po-stridie nec Medico, utitur, nec medicamento, licèt utriusque admodum indigus: cum autem malum invalesceret, inque pejus omnia semper ruerent, imploratur D. XXI. Parentis mei auxilium. Promptus adest, ægrumque offendit de acer-rimo lateris dolore querentem, anxie respirantem, subinde licèt inaniter & cum dolore tussientem, nam affectum inde latus miserrimè succutiebatur: circa præcordia cum ponde-ris quodam sensu æstuantem: pulsus erat debilis cum cita-to cordis tremore: urina, ut omnium penè pleuriticorum, erat crassa, pauca, turbida. Punctorius lateris dolor suum debebat ortum nerveis pleuræ fibris à stagnante & extra va-sa hærente sanguine; anxia respiratio cum præcordiorum æstu & pondere erat soboles sanguinis partes affectas, quæ non

non pleura tantum fuerunt, sed & pulmones, forsan etiam cor cum mediastino, inundantis, nerveasque fibras justo vehementius agitantis, in quo nimii caloris natura consistit. Sanguinem enim, acore imprimis vitiosum aut falsum, si non expedite ipsum circulari contigerit, calorem cum pruritu excitare probant leves perniones. Paucis nunc inquirere lubet in celeris & debilis pulsus tremulique cordis motus causas, Ob continuum quidem dolorem spirituum reliquæ admodum exagitabantur, obque violentas eorum explosiones cor sæpissime vibrabatur, sanguis tamen lentus, nec unam ob causam viscidus & tenax ægrè se promoveri patiebatur; proin licet cor sæpissime in spasmodicos adigeretur motus, non tamen sufficiens pro arteriarum dilatatione sanguis impellebatur, inque iis ferme stagnans non satis promovebatur, unde pulsus debilitas, ejusque ob crebriores cordis nisus celeritas. Urina ob seri, per renum tubulos fluere apti, paucitatem erat pauca, sed tamen ob aliquas in hoc tumultu sanguinis partes, fibrosas imprimis, contractas, at in vesica denuò congressas crassa & turbida.

XIV.

Ingens totius corporis, faciei imprimis, æstus, ex eodem derivandus est fonte; ille quidem molestus erat, propter sanguinem, continuo quidem motum, at parum promotum, nerveasque ubique fibras nimis commoventem, dolorem tamen ob insufficientem motum producere haud valentem. Calorem & dolorem nonnisi gradibus differre, testis est aqua calida & fervida: hic, faciei sc. intensior erat ob nervorum consensum, qui faciem inter & præcordia est tenerimus.

XV.

Sitis simul aderat intensissima. Quid sitis sit, si quis scire cupiat, sciat oportet, 1. sitim esse certam adpetitus speciem, occupati circa corpora per se fluida, aut quæ facillimè fluant, si fluida alia tangant. 2. hunc adpetitum in nobis excitari commercio nervorum, peculiari modo motorum. 3. motum aliunde nervis accedere. 4. sitis absentiam oriri ab humore dulci, aut limfâ blandè acida, linguæ, faucium & gulæ membranas irrigante, fibrillas nerveas laxante, &

suaviter demulcente, & non nisi moderatum siti que excitanda insufficientem motum efficiente. sc. à rebus acidis, nitro-
sis, subinde nimis dulcibus (qualia sc. medicamenta in nimia siti indicantur) oriri in modò dictis partibus motum, ei, quia sitim requiritur, adeò contrarium, ut si uvas, poma, pira, aliosve horæos fructus comedimus, cùm hieme frigemus, aut æstate in frigida natamus, humidum quid ori ingerere aversemur. Inde certo concludere licet, sitim tum I. tum p.n. oriri I. à salivæ blandæ, sitimque aliàs fallentis defectu aut viscositate; hinc enim nerveæ fibrillæ siccantur, tenduntur, & ita moventur, ut homo, imò & bruta hunc motum percipientia, naturæ instinctu, malo quærant medelam, quam cùm non nisi ab humidis se olim accepisse recordentur, anxie ea quærunt, & reperta avidè hauriunt. si à salivæ oritur defectu, medentur aquea; si ab ejus viscositate, incidentia, eamque fundentia, volatilia, diaphoretica, sal arma, acida verò nocent, si acetum ob volatile suum excipias. II. sitim & quidem vehementiorem excitari à rebus acris vel in ipsis oris glandulis & membranis hærentibus, vel foris accedentibus; sic post comestos piperatos nimis salsosque cibos sumus siticulosi, imò multi ægri à sanguine acris, salso, talibusque vaporibus admodum sitiunt, & fauces ipsis affantur quasi & aduruntur, quod deploratæ phthiæ signum habetur. (observandum quoque in febribus acutis, linguam veluti corio quodam ob salivam incrassatam incrustari, quod tamen crebris oris collutionibus in ægro nostro præventum fuit) Ab omnibus hisce causis nerveæ sitis organorum fibrillæ, quorum auxilio motus sitificus ad cerebrum propagatur, ita crispantur, ut inde talis in communi sensorio excitetur idea, quam sitis vocabulo alligamus, optimeque aliis exprimimus. Referamus hæc ad ægrum nostrum, ex supradictis liquidò patet, sanguinem ejus & maximè limfam, quæ salivæ est materia, admodum fuisse viscidam, ut pauca inde saliva & lenta potuerit generari, unde lingua & fauces blandimento suo destitutæ, & insuper ab acris è pulmone inflammato surgentibus effluviis, irritatæ sitis ideam & humidi appetitum in mente excitarunt.

Examinandum adhuc superest, quomodo æger fuerit curatus. Nemo negabit, ad felicem morbi curationem accuratam causæ morbiæ & loci affecti requiri cognitionem; Medico enim quid agendum ipsi sit, indicant: causa quidem proxima indicat remedium, pars affecta, cum reliquis circumstantiis, remedii materiam rectumque usum determinat. Præcipuæ indicationes seu medendi scopi, hic considerabantur duæ; quarum prima & principalis desumebatur à causa hunc morbum & ejus symptomata producente: quæ cum fuerit sanguis viscidus & lentus, sui indicabat attenuationem & volatilisationem. Altera, non minùs necessaria, petebatur à parte affecta, quæ alienæ materiæ ibi hærentis postulabat ablationem. Et sic habebamus remedia, quorum termini semper sunt oppositi morborum terminis. Quia autem remedia hæc sunt entia rationis, quibus morbus haud curatur, summè tamen sunt necessaria, quoniam Medico, quid agere ipsum oporteat, quid non, digito veluti monstrant, vi nempe contrariorum. Parens meus, Prædicus sanè dexterrimus, primo statim intuitu cognovit, morbum hunc soli naturæ præsidio non posse committi, sed ad ejus curationem artis requiri subsidia: quare de ægri valetudine sollicitus, tria medicinæ armamentaria lustrat, arma inde, profligando huic morbo idonea, deprompturus, nec quicquam omittit, quo indicationum scopus obtineri posset. Imperat statim diætam tenuem, erat enim morbus acutus cum summo labore: aphor. 7. §. 1. offeruntur aliquoties in die jascula blando dulciq; carnum volatili sale imprægnata, naturæ hominis, huic imprimis morbo, aptissima: interdicebatur usus vini, ob acidum in hoc morbo semper noxii, & sputa statim subprimentis, febrim & inflammationem intendentis, & delirium inducentis: ejus loco substituebatur decoctum pectorale, infra notandum, partium tenuitate glutinosam limfam incidens. Frigus omne arcebatur studiosissimè, quo nihil pejus in hoc affectu; novi, qui in portu jam navigantes, ab incautiùs suscepto frigore, suppressis sputis, mortui sunt. Contra aër tum frigidus & humidus corrigebatur arte, aër enim moderatè calidus & tenuis ad

materiae coctionem morbiq̃ue curationem non parum facit. Sed nec diæta tantò sufficiens credebatur morbo, erat enim magnus, par ergò indicabatur remedium: quare aliunde quoque petenda erant subsidia; è chirurgia arrisit nullum, detrudere sanguinem fuisset ineptum, & ob subitum virium casum, temerarium, nec speciali indicationi satisfactum: erat quidem evacuandum, ast non per venam. α δὲ, αἶμα πᾶντι αἶμα ὅπερ ἀνὰ μάστιγα ῥέπει ἢ φύσις, Διὰ τῶν συμφορῶντων χωρίων. Vbi sanguis in vasis luxuriat, idque permittunt vires χωρίον συμφορῶν vena est aperta: sed cū is non abundaret, viresque essent prostratae, nec secta fuit vena. Cognita enim materiae peccantis & abundantis conditione, facile inventa ipsi fuit via; & quidem limfae sanguini adhuc mixtae, ceu foventis morbum causae, fuit habitus corporis seu cutis, via certè latissima, & in affectu hoc naturalis, eò enim vergit natura. Pulmonum autem & pleurae excretionis viae erant partim venae, partim aspera arteria. At simul diligens symptomatum habenda erat ratio. Medicus igitur, si ita prudenter secum est ratiocinatus, cognovitque, quid sibi agendum sit, limfam nempe lentam esse incidendam, superfluum excernendam; acidam & acrem corrigendam, materiam pulmonibus & pleurae impactam per ἀνάκαταρσιν evacuandam, respirationem faciliorem reddendam, cutis impeditam transpirationem promovendam, aestum temperandum, sitim restinguendam, doloremque sedandum; sedulò dispiciat, quomodo symptomata, tum à se, tum à morbo dependeant; & an cuique indicationi peculiari subsidio sit succurrendum, vel an detur potius tale, quo omnibus & singulis satis possit fieri: & in hoc magna pars prudentiae medicae consistit. Medicus Parens omnia hæc sperabat ab ita dictis antipleuriticis, volatilibus & fixis; utpote quæ partium suarum tenuitate atque mobilitate crassas sanguinis partes, (hæ enim maximè ipsorum motui resistunt) confringere inque plures dividere, & ita sanguinem liquidiores reddere valent: has enim constanter vires exserunt. sanguis nunquam fit fluidior, nisi crassiores ejus partes comminuantur. Maximè glandularum cutanearum hætenus obstructions hoc subsidii genus suadebant: si quis in hujusmodi morbo cutem probè reddidit perspirabilem,

lem, nã is multum præstitit, & rarò quis morietur, qui bene sudavit; per cutem enim longè maxima, & major, quam vulgus credit, materiæ peccantis copia excerni potest. Limfa quoque viscida cruenta, in pulmonibus & pleura, tam intra quam extra vasa hærens, his medicamentis optimè solvi, pars in venas retrudi, reliqua ad expectorationem apta reddi potest: his obtentis, cætera symptomata, sicut umbra remoto corpore, evanescent. Respirandi difficultas & lateris dolor soboles erant sanguinis & limfæ, in pleura pulmonibus & vicinis partibus hærentium: æstus corporis pendere videbatur à sanguine aquoso, acido aut salso, ob lentorem ferè immoto, qui sua tamen acredine nervos motu, caloris sensum excitante affecit: sitis quoque suum debebat ortum limfæ viscidæ, falsæ. At quia materiæ peccantis adfuit copia satis ingens, id medicamenti usum aliquoties repetendum indicavit; si medicus hoc non cognoscat, prudens & perspicax dici nequit. Parens itaque, ratione & experientia fultus, sequentia præscripsit medicamenta. *R. Antim. diaphoretic. ʒs. Ocul. cancr. preparat. Mandibul. Luc. pisc. Rasur. dent. apr. ana. gr. XVI. cinnab. antim. gr. VI. f. pulv. divid. in 2. part. aequal. sumendus cum aqua hac, R. Aq. charesyll. C. Mar. papav. erratic. ana. ʒj. Mixtur. simplic ʒs. syr. papav. alb. ʒs. simul quoque præscribatur Mixtura eidem usui inserviens. R. Aq. flor. lil. acac. lil. convall. de rub. id. an. ʒj. aq. cinamom. b. ʒij. pulv. Parentis mei diaphor. (qui hic est R. Antim. diaphor. ʒj. C. C. philosoph. prepar. Dns BeZoard. miner. ʒij. cinnab. antimon. ʒj.) ʒij. Liqueor. C. C. succ. ʒj. Essent. ambr. l. ʒs. Julap. rosac. ʒvj. M. ad vitr. alle stund 3. Löffel voll zu nehmen: nunquam certè satis est prædicandum hoc medicamentum ob egregias, quas exferit, vires.*

XVII XVIII. XIX. XX.

Nec Parens spe suâ excidit, nullusque dubito, quin æger prorsus convaluisset, nisi nimium difficilis & morosus medici conatibus restitisset, medicamentorumque usum repetere noluisse. Quamprimùm ancilla è pharmacopolio medicamenta attulit, ægro propinatur pulveris antipleuritici dosis cum dimidio aquæ, & ad sudorem se componere, sique sudor erumperet, crebrò cochleatim sumtâ mixturâ eum promovere, fatiscentesque spiritus refocillare jubetur; altera dosis

in crastinum servata eodem dabatur modo, nec sudor eman-
sit utrâque vice: tinctura enim medicamentosa, constans ex
particulis summè agilibus, & peccanti imprimis materiæ pro-
portionatis, in sanguinem cum per gastricas venas, tum per la-
cteas recepta torpidas ejus partes agitat, resistentes frangit,
crassas & viscidas contundit, breviq̃ue per totam ejus mas-
sam virtutem suam, mediante cordis motu, diffundit; unde
triplex potissimùm in ægrum nostrum redundavit commo-
dum. Primò hujus medicinæ usum secuta est satis larga ma-
teriæ morbificæ per corporis ambitum exclusio. Excutia-
mus paucis formalem sudoris rationem. Ad eliciendum su-
dorem semper tria requiruntur, 1. materia per sudorem ex-
cernenda sit fluxilis, & cum sanguine arterioso ita confusa,
ut, si sufficienter moveatur, secessum ab eo facere possit: hinc
in hydrope confirmato, ubi massa sanguinea sero benigno
magnam partem est depauperata, sudorem nullâ vi, nullâ ar-
te elicies. 2. Instrumentum secretorium & excretorium, (quod
sunt cutis glandulæ & fibræ) aptè sit conformatum; si enim
glandulæ vel sunt scirrhosæ, vel sordibus, per eas excernendis,
obstructæ, vel à circumjacentibus fibris nimium constrictæ,
quod in febribus malignis, aliisque malè judicatis, accidit: &
tùm non nisi p̃ obè fricta, & foru calido incidente deterfa cu-
te sudor prolici potest. 3. Materia excernenda debite agite-
tur; quod sit vel à motu vehementiori, vel à calore forin-
secus accedente, vel in seipsum reflexo, ut in febribus in-
termittentibus, aliisque cum rigore molestis; vel à particu-
lis medicamenti alicujus massæ sanguineæ indomabilibus,
vel denique à materia aliena in sanguine medicamenti vices
peragente, quod sit in phthisicis, aliisque sudoribus nocturnis
diffluentibus. A partibus itaque medicinæ, volatilibus alka-
linis viscidus ægri sanguis fusus, glandularum sub cute obstru-
ctiones sublata, limfa liquata, velocius mota, crebrisque icti-
bus & valido attritu crassæ ejus partes solutæ, excretionique
idoneæ fuerunt factæ. II. Pulmones obpressi sarcinæ parte
liberantur, æger enim spuit subcruenta, cruda, viscida, & ob
aërem admixtum spumosa. Eadem tinctura medicamentosa
sanguinem quidem, cum copiosa & lenta limfa, in pulmonibus
stagnantem, & grumefactum solvit, ejusque partem mobilio-
rem per

rem per venas refluere cogit, at reliqua fluidior quoque & tenerior facta, & consequenter magis agitata, sensiles admodum bronchiorum fibras titillat & vellicat, hæ thoracis musculos in consensum trahunt, qui statim convulsivè moti, petus, sed valdè prius diductum, subito succutiunt, cumque aëre magnam simul copiam sputi, nondum satis cocti, & tenuis, per asperam arteriam, repetitis vicibus, ejiciunt. Pro incidenda limfa, & sanguine ad excretionem promptiori reddendo, & spiritibus simul ad hoc opus summè necessariis restaurandis, crebro dabatur laudata mixtura. Quærenti forsan quî sanguis è vasis extrusus æquè à medicamentis possi affici, ac qui intra eadem adhuc fluitat? respondeo, commercium inter sanguinem in partem aliquam effusum, & reliquum non adeò interrumpi, nisi osculis, per quæ emanavit, occlusis, ut videre est in aneurismatibus, quorum tria à D. Parente felicissimo successu perfanata vidi, repulso in vasa sanguine, qui per aliquot ibi hebdomadas substiterat, vulnusculeque deinceps callo quodam obducto. Dicimus ergò tincturam medicatam massæ sanguinæ mixtam per eadem posse elabi arteriarum oscula, per quæ sanguis, & sic eosdem utrobique effectus producere. III. Dolor lateris penitùs cessavit: materia enim peccans, non adeò magnâ quantitate (nec dùm forsan procul extravaſa) in pleura subsistens, doloremque ibi excitans, ita potuit solvi, ejusque partes, mutuo ad se invicem accessu immobiliiores factæ, ita comminui, ut facilè per minuta vascula circulari, reliquæque massæ potuerint jungi. Interim & sitis multum remisit; limfa enim multò fluidior facta facile in glandulis oris, faucium & linguæ separari, & easdem partes suaviter demulcere potuit. Simul & æstus ob spiritum placatum, transpirationem liberioſem, fuligines dissipatas, sanguinisque circulum expeditiorem, remissior fuit factus, superſtite adhuc aliquali respirandi difficultate, quoniam pulmones materiâ alienâ nondum penitùs erant purgati.

XXI. XXII. XXIII.

Hoc non obstante æger, qui evaſiſſe ſibi videbatur, à Medico eò non potuit adduci, ut antipleuriticorum uſum continuaret: ſed integrum *πνεύμα* absque medicamentis
maximo

maximo suo damno vixit; halcyoniis tamen suis non diu gavisus patitur recidivam. Quippe interim globuli maximam sanguinis & limfæ partem constituentes, molles & lenti, nec dum satis contracti iterum coeunt; unde hæc accretione majores facti, perque minutissima vascula transire nequeunt, eadem, quæ antea, symptomata producant. Ad oculum demonstratur, globuos hos, si etiam extra corpus artificiosè dividantur, iterum concreescere, si motus non adhibeatur sufficiens. Parcā autem aëris cum sanguine, ob plurimas pulmonum vesiculas materiā alienā infarctas, miscelam ejus lentoris causam non postremam fuisse puto. Materia itaque morbifica brevi ad pristinam conditionem redacta, de novo in partibus prius affectis, sauciis adhuc, subsistit, nam ἢν περὶ πονηρός τι ἢ ἐν ταῖς σπρίζις ἢ νόσῳ. inde dolor lateris ingravescit, & spirandi difficultas, ut antea, urget. Præscribebantur rursus, ut satis indicationibus fieret, pulveris antipleuritici duæ doses cum aqua adpropriata; una vesperi, altera mane sumenda: horis intercalaribus cochleatim propinatur mixtura supra laudata, à qua egregium æger sentiebat levamen: bis sudavit, quod optabamus, & sputa rejecit copiosa, satis viscida, subcruenta, & mellei subinde coloris. De his autem supra.

XXIV.

Unum est, quod silentio nequaquam prætereundum judico; æger sub noctem deliravit, malo, ut ait Hippocr. omine, ἐν πάσῃ νόσῳ τὸ μὴ ἐρῶσθαι τὴν Διόνοισιν, κακόν. aphor. 33. §. II. Delirii duæ mihi videntur esse species; una contingit homini reverà dormienti, cum nimirum spiritus animales vel in ipsis cerebri recessibus, vel in locis à cerebro remotis, perperam ob varias causas moventur, unde diversa menti repræsentantur φαντάσματα, quæ insomnia dicuntur, sunt hæc actio memoriæ & phantasiæ depravata, ubi tamen ratio mediocriter viget; memini me somniantem carmina fecisse, imò me ea ipsa, quæ somniavi, pro insomniis habuisse, ea nimirum cum præcedentibus actionibus, quarum adhuc meminisse licebat, comparando. Altera fit homine ad sensum vigilante, ad sensum inquam, non enim auribus audit, nec oculis videt, quæ audire se aut videre dicit. Nam cum spiritus in parte quadam

quadam admodum sensili, (delirium quippe maximè sequitur inflammationem membranæ alicujus, quæ, quod notandum, nervos habet à vago aut intercostali nervorum pari) diu satis vehementer & moleste agitantur, pleræque cerebri fibræ simul concutiuntur, unde variæ imaginationis & memoriæ species simul excitatæ confunduntur, hinc modò, ludicra, modò incongrua & absurda menti obijciuntur *φαντασματά*, quæ ipsam ita occupant, ut tùm intellectus tùm voluntatis actus solummodò inordinatè eliciantur, & interdum dolores non percipiuntur. Posterior hæc species cum priorì ferè concidit, nisi quòd in hac animi conceptus verbis exprimantur, in illa rarenter; & quòd in hac homo se delirasse nesciat, secus in illa. Ager suprà delirabat somnians, nunc autem vigilans, ob rationem modò allatam.

XXV. XXVI.

Sitis affligebat ægrum cum æstu intensissima, molestissima. Symptomata se invicem excipiebant ut suprà; æstum enim & sitim præcedebant dolor lateris cum spiritus difficultate, & præcordiorum pondere, ita & nunc. Delirat quoque æger interdiu, non autem semper. Horum symptomatum cum suprà dederim rationes, de iis jam dicere supersedeo, ne actum agere, & cramben bis costam adponere videar.

XXVII. XXVIII. XXIX.

Pulsus, ut hætenùs, est celer, debilis, durus: convulsiones & tendinum subsultus continuo ferè misellum affligunt. De pulsu debili & celeri diximus suprà; de duro, convulsionibus, tendinumque subsultu nunc agemus. Omnes humanæ machinæ motus pendent vel ab imperio, quod anima exercet in spiritus: vel à structura machinæ, qui tantum abest, ut ab anima dependeant, ut etiam eâ invitâ & renitente fiant: pendent autem à machina vel secundum, vel p. n. constituta. Est itaque motus involuntarius vel naturalis, κατ' ἐξοχήν sic dictus, vel p. naturalis seu convulsivus: cujus naturam & causas, quantum quidem in negotio tam abstruso licebit, exponam. Formalis cujusque motus convulsivi ratio in eo mihi consistere videtur, ut fibræ musculorum nerveæ reliquas arctè stringant, unde vascula sanguifera iis interspersa

D

premuntur,

premuntur, muscoli autem à sanguine retento inflantur, breviores fiunt, &, quicquid adhæret versùs suum principium trahunt: si strictura diu durat, convulsio fit tonica, si non, clonica. Hujus stricturæ causa mihi videtur esse modò in sanguine, imprimis si est flatulentus: quando sc. flatus acres subito & vi in musculos impelluntur, nerveas ibidem fibras irritant, & vasa, venas imprimis stringere nimis faciunt; hæc sanguinis flatulentia frequens satis convulsionum causa est. Juvenes, quibus æstate sanguis æstuat, & vasa flatu turgent, si in algido flumine natant, spasmo corripuntur & submerguntur: si cuicumque animali aërem per venam suffles horrendè convelleretur. Cura est sudatio, & venæ sectio. Modò vitium est spirituum, & quidem frequentissimè, cùm spiritus animales alicubi irritati aded impetuosè moventur, ut, animæ imperio susque deque habitato, in nerveas musculorum fibras irruant, easque plus jussu inflent; hinc enim musculus, ob rationem suprà datam, intumescit, tumidus fit brevior, & partem adpensam versùs caput suum rapit. Hæc autem spirituum explosio, vel est universalis, ut in epilepsia, & subinde in vehemente ira; tale quid contingit animali machinæ pneumaticæ imposito, aër enim per totum corpus diffusus, imprimis qui est in cerebri ventriculis, admodum expanditur, expansus omnes una ferè vice è cerebro spiritus, velut aquam è spongia, exprimit, & per nervos impetuosè disjicit: vel est particularis, cùm spiritus in parte quadam privata ita concitantur & stimulantur, ut pars illa, & si motus est vehementior, aliæ quoque, cum quibus consentit, convulsivè moveantur: quod fit in risu à titillatione moto, sternutatione, tussi, seminis ejaculatione, & omnis generis convulsionibus per *σπασμὸν*. Copula spirituum elastica Willisii reverà est figmentum. Tendinum ita dictus subsultus nihil est, quam subita, at insufficiens, vel dimidii vel totius musculi ventris inflatio, æquè tamen subito iterum disparens, tendo rarò sequitur, os nunquam: signum est vel levis causæ, vel summè spirituum inopiæ; idem videre est in resens mactatorum animalium musculis, si pungantur, nostrates dicunt *zucken* oder *zupfen*. Mihi sæpissimè contingit, musculum sartorium aut alium ita convellè,

velli, non curo. Convulsivos ægri nostri motus, cujus & pulsus durus, tendinumque subsultus species sunt, ortos credo ob spiritus à sanguine hinc inde stagnante irritatos. His symptomatibus & simul reliquis omnibus, egregiè fuit satisfactum sequenti mixtura, summis laudibus efferenda, *Rec.* Aq. rub. id. flor. til. acac. ana ℥is. cinam. ʒij. oc. cancr. prepar. Mandib. Luc. pisc. Rasur. deut. apr. ana gr. XXV. cinnab. antim. ʒs. spir. C. C. rectific. gutt. XV. confect. de hyacinth. ʒij. essent. ambr. l. gutt. VI. Fulap. rosac. ʒvj. M. hoc medicamento cochleatim sumpto distracti admodum crebris exultationibus spiritus refecti, & materia, omnium symptomatum causa, multum fuit correctæ.

XXX.

Pauca nunc quædam de ægri nostri agrypnia, ipsi per totum ferè morbi decursum perpetua & summè molesta adjiciam. Si quis, quid somnus sit, novit, non potest ignorare naturam tum nimiarum vigiliarum, tum nimix in somnum propensionis. Si igitur tum vigilamus, cum objecta præsentia sensoriis organis recipimus, percipimusque mente, ac pro lubitu movere nos loco possumus; sensus autem & motus pro causa agnoscunt sufficientem spirituum in organa eorum influxum, formalis somni ratio, vi contrariorum, in eo consistet, ut spiritus animales, cerebelli excipio, blanda & naturæ amica quietè gaudeant, & intra cerebri pomæria, nervorumque tubulos velut immoti subsistant, nec somnum prius excutiant, quam copia sua flaccidas & quasi collapsas sensuum & motus organorum fibras ita inflect, ut suo quodque munere denuò fungi incipiat: id quod in sanioribus fit summo mane, nisi fortius aliquod objectum somnum intexturbet; quibus autem mobiliore contigere spiritus, bis aut ter qualibet nocte stationem suam deferunt, intermissosque ineunt motus. Si spiritus tam sunt pauci, ut sensuum & motus organa satis actuare nequeant, oritur inde lethargus, carus, apoplexia. Si autem spiritus vel ob nimiam mobilitatem, vel continuam irritationem ita agitentur, ut nulla ipsis concedatur quies, homo ante non dormiet, quàm vigiliarum ablata sit causa. Ægrum nostrum nimiam vigilasse crediderim ob continuè urgentem lateris dolorem, cujus indicabatur ablatio.

XXXI.

D. XXV. & XXVI. repetebantur antipleuritica imprimis ultima mixtura. Hippocrates alicubi optimè monet, πάντα κατὰ λόγον ποιέοντες μηδὲ κατὰ λόγον γενομένων, ἢ δὲ μεταβάλλειν ἐξ ἑτέρου ἐφ' ἑτέρον, μένοντες δὲ δόξαν ἀπ' ἀρχῆς Tandem & in usum trahebatur emplastrum diachyl. c. g. à quo multum sperabatur auxilii, lateri enim dolenti, inuncto prius unguento dialth. c. & ol. philosoph. adplicitum acria & incidentia copiosè à se dimittit effluvia, & sæpe in pleuritide deplorata, maximè ubi multa adest limfa tenax & cruda, unicum ab emplastro hoc, multis medicamentis irrito conatu adhibitis, sperandum & obtentum est auxilium, ejus enim vis inviolata ferè immediatè partem affectam attingit. Experto credite; hoc vere medebar pleuritidi anus cujusdam, sexagesimum quartum ætatis annum supergressæ, quæ solum inde levamen, imò juvamen sensit. Ager ab antipleuriticis parum hac vice sudavit, à topicis tamen sputa rejecit multa, cruenta, hoc est, limfam, tenaciorem sanguine tinctam, nunquam purulenta: pus enim coctum quid est, utpote quod gaudet particulis brevibus, & in paucis punctis se tangentibus. Causa, ob quam eadem medicamenta interna non idem, quod ab initio effecerunt, sine dubio fuit venarum lętearum à viscido muco obstructio.

XXXII.

Ager adhuc subinde delirat: spiritus quidem non amplius ita ferociebant, ut convulsiones ciere possent, nondum tamen ad omnimodam quietem redacti, menti varia subinde imaginaria spectra offerebant, dum sc. justo vehementius alicubi moti motum suum pluribus cerebri fibris communicabant.

XXXIII.

Sitis ob rationem supra allatam vehementer adhuc urget, tenax etenim & multo nunc quàm antea viscidior limfa à medicamentis hætenus exhibitis nondum ita poterat solvi, ut in glandulis oris & faucium secreta aridas ibi nervorum fibras demulcere, & ita sitim fallere potuerit.

XXXIV.

Vires ob continuos ferè dolores, crebras convulsiones.
spiri-

spirituumque dispendia plurimum atterebantur, ita ut proximam mixturam, cui æger post Deum vitam debuit, reiterare necessum fuerit.

XXXV.

Urina hætenus turbida clarescit, & tenuis fit, omnisque penè tincturæ expers, at malo omine; non enim emergentis, sed fatifcentis magis & morbo tantum non succumbentis naturæ solet esse indicium; infra namque videbimus, ægri urinam, cum res jam cœpit mutari in melius, demum fuisse turbatam. Ratio *Φαενομένης* videtur esse, quod tonus fibrarum in glandulis, & membranaceis renum tubulis adeò fuerit debilitatus, ut nonnisi tenuiores feri partes transmitti potuerint, sic urina necessariò tenuis prodit & clara: vel quod æquè est probabile, quod concretiones partium sanguinis per urinam excernendarum tam fuerint frequentes, ut paucae manserint satis tenues, quæ per colum urinarium transire potuerint. Tollantur ab urina, vel maximè crassa, turbantes illæ partes, habebitur liquor limpidus tenuisque: hiberno tempore ob concretiones partium omnis urina turbatur, clarescit tamen iis calore rursus divisis. Tantum autem abest, ut Parens huic fidens urinæ acquieverit, otiosumque spectatorem egerit, ut potius, indicationibus, magis adhuc quàm unquam urgentibus, satisfacere allaborarit; quantum quidem per ægri nauseam licuit. D. XXVII. materiæ morbificæ pertinaciam cognoscens Pater, breviq; suffocatum iri ægrum veritus, vires enim adeò ipsum jam defecerant, ut aërem vix inspirare, nedum tussiendo eum cum sputis excutere valeret, pro ulteriori materiæ crassæ incisione, loco potius ordinarii (sic & molesta ægro sitis à Medico vertebatur in commodum) sequens præscripsit apozema, *Rec. Rad. helen. tarax. liquirit. ana* ziiij. *Herb. hyssop. scabios. veron. an. M. s. Flor. papav. errat. bellid. min. an. p. ij. sem. anis. zij. eruc. ðij. pass. min. 3j. incis. contus. coq. in aq. font. M. ij.* cujus æger siticulosus bonum quavis vice haustum sumsit, (si spiritus graveolentes volatiles non horruisset, eo non fuisset opus) non omisâ mixturâ confortante, & diachylo cum gumm. Sic tandem materia illa subtilis, quam omnis motus causam credo, ope subtilium & maximè mobilium horum medicamentorum

partium, crebrò repetitis iſtibus, lentam & viſcidam materiam perripit, eamque in majores primò, tum & minores moléculas confractam ad citam exclusionem diſpoſuit.

XXXVI.

Hic tamen hoſtis, quoniam janua, quâ erat exterminandus, nondum patebat, magnas adhuc in corpore civitatis turbas: haud ſecus ac hoſtes in fugam acti, commodum tamen elabendi locum nondum naſti, magnas ſubinde victoriæ moleſtias creant, donec tandem ita premantur, ut, ſi ſalutis alia non detur via, media victorum perſumpant agmina. Aegro noſtro nox criſin præcedens omnium erat graviffima, *ὡς ἡ πρὸς τῆς κρίσεως, δύσφορος*; Materia quidem mota turgebat, & urgebat exitum, at quia nondum erat emota, & remota, in ſummas adhuc anguſtias conjecit ægrum. Etenim hætenus *ἐπικμή*, cujus ſupremus gradus eſt *ακμή*, ſeu morbi vigor.

XXXVII. XXXVIII. XXXIX. XL. XLI.

Venio ad morbi *ὑποκμήν* ſeu decrementum, quod, aliquando lentum eſt & paulatinum, aliquando ſubitum, & dicitur *κρίσις*, quæ eſt ſubita morbi ſolutio cum ſufficienti excretionem materiæ morbificæ. Ager noſter judicatus eſt per ſudorem & urinam, utriusque ſignum fuit pulſus mollis, liquidus, plenus, magnus, effectus ſanguinis, debitam fluiditatem iterum adepti, & ſufficienter moti: Criſeos doctrina multa acerrima etiam ingenia hætenus exercuit, imò fatigavit; ego, quid ſit, & in quonam ea conſiſtat, non probare ſaltem, ſed mechanicè demonſtrare ſatagam. Ad criſin duo tantùm requiruntur: primum & præcipuum eſt partium judicandi humoris fragilitas; ſi autem rigidæ aut lentæ aded ſint, ut frangi nullâ arte poſſint, *ἀνεκρία* inde ſequitur & mors, ut ſubinde ſit in febris ardentibus, pleuritide &c. Omne id, de quo multa aded autores blaterant, nullum videlicet dari vivens, quod nihil includat ſanitatis, in hoc conſiſtit, ut malè configuratæ ſanguinis particulæ mutari adhuc, aliisque iisdem motus induci poſſit: ſecus actum eſt. Si iis reſtitui naturalis figura nequit, nec reſtituetur motus, qui, ſi magnitudinem excipias, à ſola pendet figura. Cum quis plus vel minus ſanitatis includere dicitur, perinde eſt ſi diceretur,